

А. Вигівська,
вчитель англійської мови,
Горщиківський ліцей
Горщиківської ТГ
Житомирської області

Лексико-семантичний статус дієслів *shall, will* у сучасній англійській мові

Анотація. Тема дослідження лексико-семантичного статусу дієслів *shall* і *will* у сучасній англійській мові, їхньої граматичної, стилістичної специфіки і способів їх перекладу є актуальною і певною мірою складною для тих, хто вивчає англійську мову як іноземну. Сучасна англійська мова володіє великою кількістю структур, які в певних лексичних контекстах і синтаксичних позиціях є взаємозамінними. Подібний паралелізм і варіативність засобів вираження становить особливість граматичного ладу англійської мови, найбільш широко представлену в системі дієслів, і дозволяє передати різноманітну тимчасову віднесеність дії.

Ключові слова: майбутній час, дієслово, допоміжне дієслово, *shall, will*, модальне дієслово.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Складність використання даних дієслів в тому, що поряд з виконанням функцій допоміжних дієслів вони виступають як модальні дієслова, тобто мають модальне значення. Чіткої межі між *shall* і *will* як допоміжними дієсловами при утворенні майбутнього часу і *shall* і *will* як модальними дієсловами немає. Граматично вони утворюють однакові конструкції: *shall/will* + Infinitive, відмінність полягає у їх лексичному змісті. Але навіть у функції допоміжних дієслів *shall* і *will* не до кінця вільні від значення модальності, що викликано їхнім історичним розвитком від модальних дієслів *sculan* і *willan*.

Використання допоміжних дієслів *shall* і *will* для вираження майбутнього часу також вимагає особливого розгляду з огляду розхожої думки про те, що допоміжне дієслово *shall* вийшло з ужитку і в усіх особах може бути успішно замінено дієсловом *will* або його скороченою формою –'ll, яка характерна для розмовного стилю.

Граматичні та лексичні особливості англійських дієслів *shall* і *will* є предметом численних праць з теорії, практики та історії граматики англійської мови. Проте існуюча в сучасній науці розбіжність думок з даної проблеми, а також накопичення нових фактів, нових підходів і методів аналізу зумовлюють постійну необхідність і можливість подальших досліджень, що і визначає актуальність даної роботи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичною основою дослідження статті є роботи з історії англійської мови (Т. А. Расторгуєва, С. А. Звєгінцев); праці з теоретичної граматики англійської мови (А. В. Смирницький, І. П. Іванова, А. А. Іоніна, В. І. Карасик та ін.); практичної граматики сучасної англійської мови (К. Н. Качалова, І. П. Крилов, Е. М. Гордон, Р. Murphy та ін.); праці з теорії перекладу (Р. Е. Світах, М. П. Брадес, В. І. Провоторов, Т. Р. Левицька, А. М. Фітерман, С. Н. Комісарова, Т. А. Казакова); матеріали інтернет-конференцій.

Мета статті: дослідити структурно-семантичні особливості дієслів *shall*, *will*, сформулювати особливості їх вживання в залежності від семантичного значення, виділити трансформації, що здійснюються при перекладі досліджуваних дієслів.

Виклад основного матеріалу. В сучасній англійській мові до модальних дієслів належать слова *can/could*, *may/might*, *must*, *ought to*, *dare*, *shall/should*, *will/would*, *need*, *be to*, *have to*.

Всі модальні дієслова історично поділяються на претеріто-презентні (перші шість одиниць) та дієслова, які в поєднанні з інфінітивом придбали модальне значення в процесі свого розвитку (останні чотири одиниці).

Семантичні відмінності модальних дієслів полягають в їхньому загальному значенні протиставлення фактом. Можливе, бажане і необхідне – це в першу чергу ненаявне. В цьому ж і полягає системоутворююча ознака неозначеного способу дієслова. Різні відтінки протиставлення факту і складають специфіку значень модальних дієслів.

В якості базисних значень модальних дієслів – значення можливості, волевиявлення, зовнішньої обумовленості (дозвіл, заборона, повинність) і припущення. При цьому необхідно відзначити, що значення багатьох модальних дієслів синонімічні: існує багатоступенева градація ознаки ймовірності; ознаки вірогідності є похідними значеннями майже всіх модальних дієслів; значення модальних дієслів виявляють більшу залежність від контексту. Існують модальні значення, що проявляються тільки при вживанні дієслова у питальному або заперечному реченні. Модальні значення волевиявлення, зовнішньої обумовленості і припущення тісно пов'язані з оцінним значенням.

Візьмемо за основу класифікацію К. Н. Качалової. Вона найбільш повно класифікує модальні відтінки дієслова *will*, описує особливості його вживання, дає пояснювальні приклади.

Will вживається в якості модального дієслова для вираження таких значень:

1) рішучості, волі, бажання чи згоди мовця виконати дію. Стосовно неживих предметів *will* в негативних пропозиціях висловлює опір зусиллям людини:

All right, I will do it.

Добре, я зроблю це (згода, бажання).

We will further increase the output of agricultural products.

Ми ще більше підвищимо виробництво продуктів сільського господарства (тобто рішучість, воля).

This pen will not write, give me another one.

Ця ручка не пише! Дайте мені іншу.

2) повторних звичайних дій відносно теперішнього часу, переважно у 3-ій особі однини і множини:

He will sit for hours without saying a word.

Він сидить годинами, не кажучи ні слова.

Nitrogen will not burn.

Азот не горить.

У цьому значенні зустрічається тільки в стверджувальних реченнях.

3) запрошення, прохання, переважно у 2-ій особі:

Will you let me have a look at that letter?

Будь ласка, дозвольте мені глянути на цей лист.

Will you get me my spectacles?

Дай мені, будь ласка, окуляри.

Це значення зустрічається тільки в питальних реченнях.

Модальне дієслово shall володіє явною конотацією повинності, при цьому значення цього дієслова зазвичай підкреслюється емпатичною інтонацією.

Дана класифікація є результатом об'єднання класифікацій А. А. Йониної та К. І. Качалової. В отриманому вигляді вона найбільш повно описує модальні значення дієслова shall.

Можна виділити такі модальні значення дієслова shall:

1) Shall вживається з 1-ю особою у питальному реченні при зверненні до співрозмовника з метою отримати від нього розпорядження, вказівки. Shall у цьому випадку має модальне значення, надаючи дії відтінок повинності. У відповідному українському реченні дієслово вживається у формі інфінітива:

Shall I close the window?

Закрити вікно?

Where shall we wait for you?

Де нам чекати вас?

2) Shall вживається з 2-ю і 3-ю особою однини і множини в позитивній і негативній пропозиції. У цьому випадку shall має модальне значення, надаючи дії в майбутньому часі відтінок обіцянки, наказу, погрози, застереження з боку мовця. На shall в цьому випадку падає наголос:

I don't want to give him my car. He shall break it.

Я не хочу давати йому свою машину, тому що він її обов'язково зіпсує.

You must wait here. Or they shall not see you.

Ти повинен чекати тут, інакше вони тебе (напевно, точно) не побачать.

3) Shall вживається в питальному реченні з 3-ою особою однини і множини при звертанні до співрозмовника з метою отримати розпорядження щодо цієї 3-ої особи. Shall в цьому випадку має модальне значення, надаючи дії відтінок повинності. У відповідному українському реченні дієслово вживається у формі інфінітива:

When they shall come?

Коли їм прийти?

Shall he wait for you at the hotel?

Чекати йому вас у готелі?

4) Початкове властиве дієслову shall значення модальності збереглося у багатьох прислів'ях і приказках, що з'явилися в англійській мові у VI–VIII століттях:

- Seek and you shall find. – All right, I shall try.

- As a man lives so shall he die. – Yes, as you sow, so you shall reap.

He that has no money, shall need no purse.

He that commands well, shall be obeyed well.

При використанні в модальному значенні як shall, так і will зазвичай вимовляються в повній формі і потрапляють під логічний наголос.

Перерахуємо основні випадки вживання дієслова will. За основу візьмемо класифікацію А. Васильєвої, запропоновану нею у роботі «Семантико-прагматичні особливості конструкції, що виражають майбутню дію в англійській мові». Вона, на наш погляд, найбільш повно відображає досліджуваний аспект граматики.

Конструкція will + Infinitive з відтінком модальності.

Найбільш часто вживаною є конструкція will + Infinitive. Дієслово will у цьому сполученні може використовуватися для виразу:

1) обіцянки щодо майбутнього часу, яке передається з допомогою таких лексичних показників, як to promise, to guarantee.

«Sure, sure. Six more Payloaders». A sharp voice from Maintenance, which was on the opposite side of the airfield, spoke, «we'll get 'em from Santa Claus. He ought to be around in this lot».

«Так, так, звичайно!.. Ще шість снігоочисників!.. – почувся в радіотелефонах роздратований голос з іншого кінця аеропорту. – Зараз попросимо їх у Санта Клауса. Він тут тиняється десь поблизу».

«The Atkins products really have been a lifesaver for us," he said. «They'll sure keep your belly button from rubbing your backbone».

«Продукти фірми «Аткінс» по-справжньому стали нашими рятівниками. говорить він. – Вони не допустять, щоб у вас шлунок прилип до хребта».

2) припущення, лексичними показниками якого служать дієслова to suppose, to presume, to think.

«What's happening now?» «We're taking off more weight, hoping that'll help».

- А зараз що робите? - Знімаємо вантаж - рантом допоможе.

He added believed that he it was improper for the city to be implementing a taxpayer-funded system that will compete directly with taxpaying businesses, including Comcast, whose corporate headquarters is in Philadelphia.

Він додав, що на його думку, є не доцільним для міста здійснювати проект за рахунок системи, що фінансується платниками податків. Ця система буде явним конкурентом для платників податків приватного бізнесу, включаючи і фірму Комкаст, чий єдиний центр управління розташований у Філадельфії.

Such partitions, in crude form, could certainly be constructed, and they will hardly hold up the general development.

Такий поділ у необробленій формі міг би, звичайно, мати місце, і вони ледве призупинять загальний розвиток.

3) передбачення, лексичними показниками цього значення є іменники *prophecy* і *vision*.

Only a last week Keith Bakersfeld, Mel's brother, had predicted grimly, «... But someday there'll be a second's inattention or misjudgment, and one of us will. I hope to God it isn't me because when it happens, it'll be the Grand Canyon all over again».

Всього тиждень тому Кейз, брат Крейди, похмуро прорік: «... Але рано чи пізно у кого-небудь з нас на секунду вимикається увага або хтось щось неправильно обчислить - і тоді зіткнення неминуче. Я тільки молю бога, щоб це сталося не в моє чергування і не у мене, бо коли це станеться, це буде другий "Гранд-Каньйон"».

Rizzo predicted that the final cost of the system will far exceed the city's initial estimates.

Різзо передбачав, що остаточна вартість про'кту у багато разів перевищить початкові приблизні підрахунки міської влади.

It would be a brave man who could predict that such a process will always remain clumsy, slow, and faulty in detail.

Це повинна бути смілива людина, щоб передбачити, що цей процес назавжди залишиться таким же незграбним, повільним і недопрацьованим.

Слід зазначити, що висловлювання зі значенням «обіцянки» реалізується за допомогою суб'єкта першої особи – «I». Це пов'язано з прийняттям промовистого рішення що-небудь зробити. З іншими особами значення обіцянки реалізується експліцитно за допомогою однозначного контексту. «Пророцтво щодо майбутнього може нести відтінок загрози або побажання».

Конструкція *will + Infinitive* без відтінку модальності.

Вживаючи майбутній час часто доводиться стикатися з проблемою додаткових смислових відтінків (ймовірність, бажання, неминучість і т. д.), так як допоміжні дієслова майбутнього часу не до кінця звільнилися від значення модальності. Але є випадки, коли ці додаткові відтінки відсутні, коли особливе ставлення мовця до майбутньої дії ніяк не виражене в реченні, тобто коли вживається «чисте майбутнє» («Pure Future»).

Проаналізувавши граматичний матеріал В. П. Крилова, Н. А. Бонк, Р. Мерфі, С. Еванс, К. Н. Качалової, можна виділити наступні випадки вживання конструкції *will + Infinitive* без відтінку модальності:

1) для опису природного ходу подій, тобто майбутня подія не залежить від волі мовців, особливо якщо мова йде про явища природи або які-небудь об'єктивні закономірності:

«You're stay with Mrs. Quonsett until flight time. She says she wants some tea, so take her to the coffee shop and she can have it; also something to eat if she asks, though there'll be dinner on the flight. ...»

«Будете перебувати з місис Квонсетт до моменту відльоту. Вона скаже, що хоче випити чаю. Відведіть її в кафе і дайте їй поїсти, якщо вона попросить, хоча в польоті буде поданий вечерю. ...»

His tomb will be covered with a flat stone bearing his name and the dates of his birth and death. Pilgrims will eventually be able to visit.

Його могила буде покрита надгробком у вигляді плоского каменю з висіченими на ньому ім'ям папи і роками його життя. Паломники незабаром зможуть відвідувати його могилу.

Machines have been made which will read typed figures by photocells and then depress the corresponding keys, ...

Виготовлені машини, які будуть зчитувати за допомогою фотодетекторів надруковані символи і потім натискати відповідні ключі, ...

2) для вираження дії, яка відбудеться при певних обставинах і умовах. Часто ці умови і обставини виражаються в умовних і тимчасових додаткових реченнях зі сполучниками *if, when* та *in*.

«If I do, i'm sure you'll hear about it. See you again tonight».

«Якщо я це зроблю, я впевнений, ви про це почуєте. Ввечері знову побачимось».

«When he gets here, we'll be glad to see him».

«Ми будемо раді бачити його тут, коли він добереться».

If anyone thinks prices will dip below \$2, once a benchmark rarely seen, they're mistaken, says Guy Caruso.

«Якщо хтось сподівається, що ціни опустяться нижче 2 доларів, то одного разу початкова точка чітко покаже, що вони помиляються», - каже Гай Карузо.

3) для вираження майбутньої дії або стану в офіційній промові (газетні повідомлення, ділове листування тощо):

PHILADELPHIA - The city announced Thursday that it will turn to (not going to) the private sector for help in implementing its plan to blanket most of the city with cheap, high-speed wireless Internet access.

Філадельфія. У четвер місто оголосило про те, що збирається звернутися до приватних підприємців за допомогою у здійсненні плану по забезпеченню більшої частини міста дешевим, високошвидкісним бездротовим доступом до Інтернету.

У сучасній англійській мові існує тенденція вживання у розмовному стилі допоміжного дієслова *will* замість *shall* в першій особі однини і множини. І в зв'язку з цим, частотність вживання допоміжного дієслова *shall* невелика, але вона існує, і її не можна ігнорувати.

А. А. Іонина виділяє наступні «непорушні випадки вживання допоміжного дієслова *shall*»:

1. З підметом в першій особі однини і множини в проблематичних, але не залежних від нього майбутніх подіях і діях (часто після дієслів *think, hope, expect, believe* та *in*).

I hope we shall meet one day.

If she calls, which I strongly doubt, I shall discuss it with her.

If the weather changes for the better, we shall have a party outside.

2. У питальних реченнях з підметом в першій особі однини і множини, при зверненні до співрозмовника з метою отримати від його розпорядження, вказівка.

What shall I do next? Shall we talk about it?

3. У розділових питаннях висловлювання у наказовому способі в першій особі множини.

Let's go to the karaoke club, shall we?

Let's switch off the telly and talk, shall we?

Висновки. В історично сформованому протиставленні синтетичних форм теперішнього і минулого часу лежить ідея про те, що форми, традиційно названі формами майбутнього часу, не можуть вважатися граматичними формами у власному розумінні слова, тому що у всіх випадках вживання цих форм їх перший компонент в тій чи іншій мірі обов'язково зберігає своє початкове модальне значення. Отже, не може розглядатися як допоміжне дієслово, як формальний показник певного граматичного значення, а тим самим і весь комплекс *shall/will* + інфінітив повинен інтерпретуватися не як аналітична форма слова, а як вільне поєднання двох слів. Той факт, що допоміжні дієслова майбутнього часу не до кінця вільні від значення модальності, дав підставу багатьом граматистам заперечувати наявність «чистого» майбутнього часу в англійській мові.

Дієслова *shall* і *will* підходять під всі ознаки 4 модальних дієслів:

1) відсутність неособистих форм, форм продовженого виду, перфектної кореляції, пасивної застави, відсутність показника зміни за особами і неможливість вживання в імперативі;

2) незамінність допоміжних дієслів в питаннях, зверненнях, підтвердженнях і емпатичних твердженнях;

3) неможливість вживання декількох модальних дієслів або одного і того ж дієслова в послідовному ланцюжку;

4) смислова незавершеність або невідміченість при вживанні без інфінітива.

Нами було досліджено, що дієслова *shall* і *will* виконують функцію модальних дієслів. Зазвичай вони зустрічаються в усному мовленні, і модальне дієслово *will* в сучасній англійській мові стоїть на першому місці за частотою вживання серед інших модальних дієслів. Вживання модального дієслова *shall* майже відсутнє, і в американському варіанті практично не зустрічається.

Список використаних джерел і літератури

1. David Rieley. Practical Grammar. Heinle, 2010. 272 с.
2. Evans V. Round-up English Grammar Practice 6. Madrid: Mateu Cromo, 2002.
3. Англійська мова. Комунікативний аспект : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [Мисик Л., Арцишевська А., Кузнєцова Л., Поплавська Л.]. Львів : Світ, 2007. 432 с.
4. Барановська Т. В. Граматика англійської мови : збірник вправ : навч. посіб. Видання 2-ге, випр. та доп. Київ : ВП Логом-М, 2008. 384 с.
5. Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Київ : Либідь, 1993. 336 с.
6. Бик І. С. Категорія футуральності в сучасній англійській мові та засоби її реалізації (на матеріалі американських політологічних текстів) : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Львів : Львів. держ. ун-т ім. І. Франка, 1995. 26 с.
7. Васильева А. Семантико-прагматические особенности конструкции, выражающих будущее действие в английском языке. URL: http://www.phil.pu.ru/depts./02/anglistikaXXI_01/11.html.
8. Верба Л. Г. Історія англійської мови : посіб. для вступників та викл. вищ. навч. закл. Вінниця : НОВА КНИГА, 2006. 296 с.
9. Звегинцев В. А. Очерки по общему языкознанию. URL: <http://www.englspace.com/dl/details/zvegintzev.shtml>.
10. Ионина А. А. Некоторые особенности употребления глаголов в современном английском языке. *Иностранные языки в школе*. 2003. 5. С. 100–104.
11. Качалова К. Н., Израилевич Е. Е. Практическая грамматика английского языка. Москва : ЮНВЕС, 2001.
12. Мілих Н. Г., Перебийніс В. С., Рукіна Е. П. Морфологія англійського дієслова. Київ : Либідь, 1995. 129 с.
13. Ніколенко А. Г. Лексикологія англійської мови – теорія і практика. Вінниця : Нова книга, 2007. 528 с.
14. Сердюк В. Н. Проблема категориальной принадлежности длительных и перфектных форм в английском языке. *Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна*. 2000. № 471. С. 229–234.